

Юринець Ю.Л., д.ю.н., професор,
Ройко О.О., студентка,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

КОНСТИТУЦІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Життя людей було б практично неможливим, якщо б вони не дотримувалися певних правил. Обов'язки виступають одним із засобів реального забезпечення демократичних відносин у державі, формування різних соціальних процесів у режимі законності. Обов'язки допомагають сформувати громадянське суспільство, розбудувувати Україну як правову та демократичну державу, поставити на головне місце питання щодо дослідження ролі й місця в цьому процесі конституційних обов'язків, теоретичного переосмислення уявлень про них з позицій сьогодення, проаналізувати їх з точки зору юридичної природи й місця в механізмі правового регулювання. Отже, з вищесказаного, ми можемо зазначити, що конституційні обов'язки – такий же необхідний і важливий елемент конституційного статусу особи, як і основні права та свободи.

Юридичний обов'язок є видом і мірою такої поведінки. Зазначається, що юридичні обов'язки – це конституційні, встановлені законодавцем для забезпечення інтересів інших людей, держави й суспільства, самих носіїв обов'язків. Існує думка про те, що для всіх юридичних обов'язків, включаючи й конституційні, є характерним не розкривати принципів відмінностей, які існують між ними, – їх юридичну природу.

Юридична природа основних обов'язків людини базується на обґрунтуванні того, що певна їх частина виступає як морально-релігійні принципи й вимоги суспільства і держави до поведінки людини у відповідних сферах життєдіяльності, орієнтацію конституційних обов'язків на міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини.

Тобто, значна частина конституційних обов'язків – це морально-релігійні вимоги суспільства до людини. Такий підхід ґрунтується на історичній генезі обов'язків, теоретичному їх обґрунтуванні філософами, юристами, науковцями на практичному правовому втіленні цих ідей.

Однозначно, що конституційні обов'язки є елементом конституційного статусу особи, адже без глибокої і всебічної наукової розробки проблеми основних обов'язків концепція конституційного статусу особи виглядає односторонньою. Деякі правники під конституційним статусом людини і громадянина мають на увазі сукупність закріплених у Конституції держави їх прав, свобод та обов'язків і гарантій їх повної й безперешкодної реалізації.

На етапі, коли українська держава відійшла від колективістської

концепції прав та обов'язків особи, які були притаманні системі права в радянському союзі, і поступовий перехід до індивідуалістичної моделі їх формування, орієнтованої на забезпечення в першу чергу прав і свобод особи. Такий підхід відповідає об'єктивній тенденції посилення ролі особи, її приватних інтересів, розширення й поглиблення її творчої активності. Разом з цим, можемо зазначити, що була нерозривна єдність і взаємодія конституційних прав та обов'язків, вона становить зміст одного з конституційних принципів правового статусу людини і громадянина в Україні, що впливає зі ст. 23 Конституції України: «Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості» [1].

На сучасному етапі концепція конституційного закріплення основних обов'язків людини і громадянина в Україні характеризується наступним: відповідність у змістовному розумінні зразкам світового та європейського конституціоналізму; урахуванням власного конституційного досвіду, традицій національного державотворення; зменшення кола конституційних обов'язків людини і громадянина, позбавленням їх ідеологічного забарвлення в Основному Законі.

Щодо реалізації конституційних обов'язків людини і громадянина, то розкрито здійснюються основні обов'язків з точки зору відповідного процесу. Зазначається, що реалізація конституційних обов'язків – це процес втілення їх ідеальних юридичних моделей, встановлених в Основному Законі, у фактичні, в правомірній поведінці зобов'язаних суб'єктів, в результаті якого задовольняються потреби та інтереси держави, суспільства, самих носіїв обов'язків [2]. Підкреслюється, що по відношенню до прав і свобод особи реалізація конституційних обов'язків є більш простою.

За допомогою реалізації конституційних обов'язків людини і громадянина, ми можемо розкрити роль органів державної влади та місцевого самоврядування в забезпеченні здійснення конституційних обов'язків. Зазначивши, що їх реалізація забезпечується цілісною системою органів державної влади і місцевого самоврядування в Україні, які умовно можна поділити на органи загальної компетенції та органи спеціальної компетенції.

Отже, з вищенаведеного можемо зробити висновок, що конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні – це різновид юридичних обов'язків, визнана і встановлена (забезпечена) державою в інтересах усіх членів суспільства й кожної особи, заснована на нормах Міжнародної хартії прав людини та християнської моралі і закріплена в Конституції України необхідність, що приписує кожному індивіду певні вид і міру поведінки [2].

Аби люди та громадяни дотримувалися конституційних обов'язків їм потрібні гарантії не в меншій мірі, ніж права і свободи. До таких гарантій слід включати правову основу та інституційний елемент, які в сукупності складають механізм реалізації конституційних обов'язків.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 20.04.2020).

2. Летнянчин Л.І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2002.

УДК 342.3 (043.2)

Юринець Ю.Л., д.ю.н., професор,
Савліва Н.О., студентка,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному історичному етапі ідея громадянського суспільства набула неабиякої актуальності, тому існують різні підходи до її тлумачення. Взагалі громадянське суспільство характеризують як домінуючу, самосвідому, а тому структуровану зсередини недержавну ланку нації, народу. Проте на відміну від інших термінів, що мають чітко окреслені рамки вживання, цей термін має дуже широку сферу вжитку - від суб'єкта правовідносин до суспільного ідеалу. На думку автора відомої праці «Умови свободи» («Condition of Liberty») Е. Гелнера громадянське суспільство - це сукупність різних неурядових інститутів, достатньо сильних, щоб служити противагою державі і, не заважаючи їй, виконувати роль миротворця та арбітра між основними групами інтересів, стримувати її прагнення до домінування і атомізації решти суспільства [1]. Також на думку Р. Дарендорфа, громадянське суспільство – джерело життєвої сили для свободи; його творчий хаос дає людям шанс жити, не стоячи з простягнутою рукою перед державою чи іншими силами [2].

У громадянському суспільстві держава становить лише один з механізмів регулювання, який заснований на політичній, економічній і духовній свободі індивіда. Держава, яка може реально характеризуватися як правова, є одним з інститутів, громадянського суспільства. Таким чином, громадянське суспільство порівняно з державою є соціальною системою вищого рівня організації. Причому держава є зовнішньою політико-правовою оболонкою суспільства, а останнє виступає